

Yeni Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği...

SORUNLAR DAHA DA ARTACAK

Baran Bozoğlu

Çevre Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı*

Çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) bir süreçtir, Ç planlama sürecidir. Tek başına sadece bir belge veya rapor değildir. Projeler, tesisler veya faaliyetler yapılmadan önce, içerisinde halkın katılımı toplantılarının da olduğu, bilimsel verileri kapsayan bir ÇED sürecinin işletilmesi çağdaş ülkelerde bir zorunluluktur. ÇED Yönetmeliği çevre politikamızın temelidir. Yatay mevzuat olarak tanımlanan yönetmelik, bir rapor sürecini aktarmakta ve raporun içerisinde sadece çevre mevzuatı değil birçok mevzuata atıf yapılmaktadır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın envanter oluşturması, tesisleri, fabrikaları, faaliyetleri takibe alabilmesi, sağlıklı denetim yapabilmesi ve çevre izni, lisanslı sürecini bilimsel temellerle yürütebilmesi; en önemlisi ise çevre sorunlarına oluşmadan çözüm üretilebilmesi için ÇED çok önemli bir fırsattır.

Yatırımcılar için de, yapmayı planladıkları tesisler hakkında ön bilgi veren, halkın tepkisini ölçen, etkileri baştan analize imkan sağlayan en etkili araçtır. Projelerdeki olası hataların da baştan görülmesini sağlayabilmektedir ÇED süreci...

Özetle, yatırımcı için de, halk için de, bakanlık için de, sağlıklı çevrede yaşama hakkı için de; ÇED süreci büyük bir fırsattır.

ABD'de ÇED kavramı ilk defa 1969 yılında bir kanun ile zorunlu hale getirilmişti. Avrupa Birliği'nde (AB) ise bu yönetmelik 1985 yılında yayımlanmış ve sadece 3 defa değişikliğe uğramıştır...

İlk defa 1993 yılında yayımlanan ÇED Yönetmeliği, 7 defa ana değişiklik olmak üzere 17 defa değiştirilmiştir. En son 3 Ekim 2013 tarihinde yayımlanan yönetmelik 1 yıl sonra tekrar değiştirilmiştir. ÇED Yönetmeliği'nde bu kadar sık değişiklik yapılması ülkemizde çevre sorunlarını çözmeye odaklı bir çevre politikasının oluşturulmadığının göstergesidir.

Ülkemizdeki Çevre Kanunu'na göre "ÇED Olumlu Kararı" veya "ÇED Gerekli Değildir Kararı" olmadan ihale dahi gerçekleştirilemez. Ancak bu zorunluluklar, 3. Havalimanı gibi büyük projelerde göz ardı edilmiştir.

25 Kasım 2014 tarihinde yayımlanan yeni ÇED Yönetmeliği, ÇED süreci uygulama zorunluluğu olan Ek-1 Listesi ve Proje Tanıtım Dosyası zorunluluğu olan Ek-2 Listesi'ndeki değişikliklerin dışında, içerisindeki bazı ekleme ve çıkarmalarla ülkemizin en kötü ÇED Yönetmeliği olarak adlandırılabilir.

Yeni yönetmelikle beraber, ÇED başvuru dosyası artık İnternet'te yayımlanmayacak. Yani başvuru sırasında bilgi toplumdandan gizlenmiş olacak.

Yönetmelikteki 12. Madde'nin 9/b Bendi'nin kaldırılması ile, ÇED raporunu inceleyen ve farklı kurumların temsilcilerinden oluşan İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu'nun yapacağı incelemede raporun bilimselliği artık sorgulanmayacak.

HES projelerindeki havzalar arası su aktarımına ÇED zorunluluğu kalkmış oldu. Farklı akarsuların yatağını değiştirerek yapılan HES projelerinde önceden 300 bin m³/yıl olan sınır 100 milyon m³/yıl'a çıkartıldı! RES'lerde türbin sayısı üzerinden değil, güç üzerinden ÇED sürecine karar verilecektir. Ancak asıl çevresel etki türbin sayısındadır.

16. Madde'nin 4. Bendi de yönetmelikten çıkartıldı. Bu maddenin kaldırılmasıyla, Ek-2'de bulunan tesisler için Proje Tanıtım Dosyası'nın hazırlanması sırasında proje alanının görülmesi talep edilemeyecek. Yani saha görülmeden rapor yazılabilecek...

19. Madde'nin b Bendi'nde, ÇED raporundaki veya proje tanıtım dosyasındaki taahhütlerin uygulanmaması durumunda 90 gün süre tanınabiliyor, ardından işlem yapıyordu. 90 günlük süre kaldırıldı. Yani bir termik santral ÇED raporunda çevreyi kirletmeme konusunda verdiği taahhüdü yerine getirmemesi halinde 10 yıl da süre tanınabilecek...

Yönetmelikteki "patlamaya hazır saatli bomba" ise 24. Madde'ye eklenmiş olan F Bendi'dir:

"Olağanüstü durumlar ve özel hükümler"

MADDE 24 – (1) Aşağıdaki projeler için uygulanacak ÇED sürecine ilişkin yöntem Bakanlıkça belirlenir:

f) "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı bulunan projelerde yapılacak kapasite artışı ve/veya genişletilmesi planlanan projeler."

Bu madde ile mevcut tesislerin tamamında yapılacak olan kapsam genişletmeleri ÇED sürecinden muaf tutulabilecektir. Bakanlığın, idarenin keyfi uygulamaları oluşabilecektir. Aynı özellikteki bir tesisten ÇED raporu hazırlaması isteyebilirken, diğerinden istemeyebilecektir. Örneğin, 300

* Yazı, Baran Bozoğlu'nun Çevre Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanlığı yürüttüğü günlerde kalem alınmıştır

megavatlık (MW) bir termik santralin, ÇED olumlu kararı aldıktan hemen sonra 1 milyon MW kapasite artışı yapsa bile ÇED sürecine tabi olma zorunluluğu artık kalmamıştır.

Öte yandan, tüm tesisler Ek-2 Listesi sınırı içerisinde gösterilip, ÇED gerekli değildir kararı alındıktan sonra yapacağı kapasite artışı ile toplam kapasite Ek-1 Listesi'nde yer almasına rağmen yine ÇED raporu hazırlamadan süreci tamamlayabilecektir.

24/f Maddesi, tüm projelere ÇED muafiyeti sağlayabilecek bir düzenlemedir, keyfi uygulamalara sebep olacaktır.

Ek-1 ve Ek-2 listelerinde yapılan düzenlemeler ise durumun vahimliğini pekiştirmektedir. Unutulmamalıdır ki, Ek-1 Listesi'nden çıkartılan her faaliyet veya tesis, ÇED süreci zorunluluğunu kaldırmak anlamına gelmektedir.

Diğer önemli değişiklikleri de şöyle sıralayabiliriz:

-Kuş göç yoluna yapılan ve kuşların ölümüne neden olan tren projesi hepimizin zihinlerine kazınmıştır. 100 km ve altı demir yolu projelerinde ÇED süreci zorunluluğu kalkmıştır...

-Dip taraması ve denizden, göllerden ve nehirlerin dibinden malzeme çıkartılması ÇED'den muaf! Denizlerimizdeki ekosistem, ırmaklarımızdaki ekosistem nasıl etkilenecek araştırılması istenmiyor. Yani 100 milyon m³ dip taraması yapsanız bile ÇED süreci zorunluluğunuz yok!

-Akarsu havzaları arasında su aktarımında 100 milyon m³ altı ÇED'den muaf! HES projelerindeki havzalar arası su aktarımına ÇED zorunluluğu kalkmış oldu. Farklı akarsuların yatağını değiştirerek yapılan HES projelerinde önceden 300 bin m³/yıl olan sınır 100 milyon m³/yıl'a çıkartıldı!

-Seramik üreten tesislerde ÇED uygulama sınırı 100 bin tondan 300 bin tona çıkartılmıştır. Akıllara bu alanda kim yatırım yapacak ve neden 300 bin ton sorusu gelmektedir.

-Toplu konut projelerinde ÇED süreci zorunluluğu kaldırıldı.

-Hastane projeleri (örneğin şehir hastaneleri, Bilkent ve Etlik'teki projelerde doğalgaz çevirim santrali niteliği de bulunuyor) muaf tutuluyor.

-Golf tesisleri muaf tutuluyor.

-Alışveriş merkezlerinde ÇED zorunluluğu kaldırılıyor.

-Beyaz eşya boyama tesisleri ÇED'den muaf tutuluyor.

-Yeraltı suyu çıkartılmasına dair projelerin sınırı 300 bin m³/yıl'dan 1 milyon m³/yıl çıkartılmıştır. Kuraklıkla karşı karşıya kaldığımız bir süreçte, Orman ve Su İşleri Bakanı Veysel Eroğlu Konya Havzası'nda yeraltı sularının bittiğini açıkladığı bir dönemde, yeraltından çekilecek suyun etkilerinin değerlendirilmemesini sağlamak, akla, mantığa, bilime uymamaktadır...

-Orman alanlarının dönüştürülmesi projeleri ÇED'den muaf tutulmuştur. Bakan İdris Güllüce, yaban domuzlarının şehre gelmesini magazinsel bulmuştu, bu düzenleme ile de düşüncesini yönetmeliğe koymaktadır.

-Yeraltından geçen demir yolu hatları, metrolar ÇED'den muaf tutulmuştur.

-Sanayi ve enerji tesislerinin sökülmesi ÇED'den muaf tutulmuştur. Örneğin nükleer santral, termik santral, kurşun fabrikası gibi tesislerin sökülmesi işlemlerinin çevresel etkilerinin değerlendirilmesi gerçekleştirilemeyecektir. Bu düzenleme çok ciddi bir hatadır.

-Kentsel dönüşüm alanları ÇED sürecinden muaf tutulmuştur. Madde 24'de afet riskindeki alanların dönüştürülmesinde etkilerin değerlendirilmesindeki yöntem Bakanlığa bırakılmıştır! Planı yapan Bakanlık, kentsel dönüşüme karar veren Bakanlık, icraata geçen Bakanlık, kendi faaliyetinde ÇED uygulayıp uygulamayacağına karar veren de Bakanlık...

-Rüzgar enerji santrallerinde (RES) türbin sayısı üzerinden değil, güç üzerinden ÇED sürecine karar verilecektir. Ancak asıl çevresel etki türbin sayısındadır.

İnşaat Sektörüne Her Yol Mubah!

İnşaat sektörüne sınırsız olanak tanıyan, rantı genişleten, çevresel etkilerini hiçe sayan bir düzenleme gerçekleştirilmiştir. Kentsel dönüşüme dair Bakanın çevresel hassasiyet vurgusunun gerçekçi olmadığı ortaya çıkmıştır.

AB uyum sürecinden uzaklaşıldığı da açıkça görülmektedir. AB ÇED uygulamasında, halkın katılımı toplantısı en az 2 defa düzenlenmektedir. AB'nin eğilim kararında halkın katılımı süreci 30 güne çıkartılmış; yani halk ile 30 gün boyunca projeye dair görüşme yapılması zorunluluğu getirilmiştir. AB Direktifi'nde muafiyetler bulunmamaktadır.

Aynı özellikteki bir tesisten ÇED raporu hazırlaması isteyebilirken, diğerinden istemeyebilecektir. Örneğin, 300 megavatlık (MW) bir termik santralin, ÇED olumlu kararı aldıktan hemen sonra 1 milyon MW kapasite artışı yapsa bile ÇED sürecine tabi olma zorunluluğu artık kalmamıştır.

ÇED Yönetmeliği'nin AB ile uyumlu hale gelebilmesi için muafiyetler kaldırılmalı, Stratejik ÇED Yönetmeliği yayımlanmalı ve halkın katılımı ve bilgiye ulaşımını hedef alan Aarhus Sözleşmesi imzalanmalıdır.

Artvin'de, Yırca'da, Alakır'da, Phaselis'te, Tuz Gölü'nde, Çanakkale'de, Kocaeli'de, Manisa'da, Amasra'da yani ülkemizin dört bir yanında yaşanan çevre sorunlarına, halkın yaralarına merhem olunmayacağı bu yönetmelikte de görülmüştür.

Tartışma, projelerin yapılıp yapılmaması bile değildir. Bu yönetmelik ile, projelerin etkilerinin değerlendirilmesinden dahi kaçılmaya çalışılmaktadır.

Bu düzenleme ile, ülkemizdeki çevre sorunlarının, kuraklığın, havza kirliliğinin, kentlerdeki toz miktarının daha da artacağını söylemek yerinde olacaktır. Öte yandan, hiç kuşkusuz halkı göz ardı eden bu düzenleme toplumsal olayları da arttırabilecektir.

Yapılması gereken şey; tek başına güçlü bir Çevre Bakanlığı'nın kurulması, yatırımcıların da halkın da doğanın da haklarını gözeten ancak kamu yararını kendisine ilke edinen bir ÇED sürecinin tanımlanması, Stratejik ÇED Yönetmeliği'nin yayımlanması, Aarhus Sözleşmesi'nin ülkemiz tarafından imzalanması, hukukun işletilmesi, kanunların, mahkeme kararlarının uygulanmasıdır. ■

Sanayi ve enerji tesislerinin sökülmesi ÇED'den muaf tutulmuştur. Örneğin nükleer santral, termik santral, kurşun fabrikası gibi tesislerin sökülmesi işlemlerinin çevresel etkilerinin değerlendirilmesi gerçekleştirilemeyecektir.

